

4. A SZÜLŐ – AZ ERKÖLCSÖS ÉLETRE NEVELŐ (II. RÉSZ)

A szabadság kérdése

„Szabad emberek vagytok, de nem arra való a szabadságotok, hogy a gonoszság takarójának használjátok, hanem mint Isten szolgálói (úgy éljetez vele).” (1Pt 2,16)

Kezdés

Folytatjuk az erkölcsös életre nevelés témáját. Jelen anyagban megvizsgáljuk a szabadság szerepét a lelkiismeret helyes működésében; mindkét fogalom lényeges az erkölcsös élet megalapozásában.

Javasolt gyakorlat: ÉPÍTSÜNK FÖL EGY TÖKÉLETES VÁROST! (Ezt a gyakorlatot nagyjából megbeszéljük a csoportban, és otthon majd eljátszhatja együtt a család. Amennyiben ténylegesen eljuttassuk, egy nagy térkép-méretű üres lapra lesz szükségünk, amire a város terve felkerülhet.)

Állítsunk össze egy olyan képzeletbeli várost, melynek lakói tökéletes szabadságot élveznek. Ezt a szempontot mindvégig védeni kell, miközben szem előtt tartjuk, hogy tökéletes várost építünk! Mi kerüljön be a városba, és mi az, ami teljesen fölösleges? Milyen intézmények és szolgálatok szükségesek? Milyen törvényekre van szükség, illetve milyen szerepet töltenek be a szabályok, ha tökéletes szabadságot élvez mindenki?

Miután minden a helyére került, mindenki válasszon egy szerepet, valakit, akinek a szemszögéből átélhet egy napot. (Ilyen és ehhez hasonló kérdésekre kereshetünk választ: pl. ha ő a családfő, akkor ki mikor kel fel a lakásában? Ki végzi a napi házimunkát? Hogyan osztaná be? Vannak-e munkahelyek? Mettől-meddig tart a munkaidő? Vannak-e iskolák? Kötelező-e iskolába járni? Mit lehet ott tanulni? Kik taníthatnak? Ki határozza meg, hogy milyen végzettséggel rendelkezzenek a tanárok vagy más szakemberek? Vannak-e bevásárlóközpontok? Mit lehet vásárolni? Mi legyen a fizetőeszköz? Ezt ki szabja meg a tökéletes városban? Az utcákon hogyan és mivel közlekednek az emberek? Milyen struktúrára, rendszerre van szükség a tökéletes városban? Ha vannak szabályok, azokat ki tartatja be? Kell-e ellenőrizni, és ha igen, akkor ki teszi, teheti azt meg? ...)

A fenti gyakorlatban mit érthetünk „tökéletes szabadság” alatt? Mi veszélyeztette a szabadságot? Mi támogatta? A „tökéletes szabadság” milyen korlátokba ütközött? Milyen rend alakult ki, és annak fenntartásához milyen alapok kellenek?

A fent elővarázsolt tökéletes városban csakis tökéletes rend lehet. Ehhez szükséges az egymás iránti tisztelet megtartása, az azonos értékrend és gondolkodás, azaz, hogy mindenki ugyanazt az igazságot fogadja el az emberről, az emberi életről, a jóságról, arról, hogy mi helyes és mi helytelen, az életről... Közös alap híján, ha mindenki más-más mércével mér, káosz keletkezhet, ami komoly testi-lelki sérülésekhez vezethet.

Az erkölcsi életben fontos szerepet tölt be a szabadság, de a felelősség is, mint ahogy a hibátlan mérce is, mely irányítja a lelkiismeret működését. Szabadság nélkül nem beszélhetünk erkölcsös döntésekről, sem felelősségvállalásról. A szabadság és felelősség szétválaszthatatlanok, és szükségessé teszik a megbízható és sértetlen mércét, azt a stabil viszonyítási alapot, ami nélkül a szabadság szabadossággá válik, mely menekül minden felelősség elől.

Kifejtés

A szabadság emberi természetünk szerves része, döntéseink, sajátosan emberi cselekedeteink jellemzője¹ A szabadság nélkülözhetetlen ajándék, amit az „*emberek közötti kapcsolatokban [gyakorolunk]. Minden Isten képmására teremtett emberi személy természetes joga, hogy szabad és felelős személynek tekintsek.*”² A szabadság képessége, bár az ember lényének és méltóságának szerves része, „korlátolt és esendő”³. Sok minden veszélyezteti, de leginkább az, „*ha [az ember] elszakad az erkölcsi törvénytől, megkárosítja a saját szabadságát, önmagát kötözi meg, megszakítja a testvériséget a hozzá hasonlókkal és föllázad az isteni igazság ellen*”⁴.

A Katekizmus tanítása a szabadságot szoros összefüggésbe hozza a felelősséggel és a törvénnyel, mivel ezek nélkül szabadságunk komolyan veszélybe kerül. Figyeljük meg az első pápa, Szent Péter tanítását a szabadságról: bár Krisztusban szabadságunkat visszanyertük, ez a szabadság a bűn káros hatása alól szabadított ki, arra a célra, hogy a szabadság ezen újabb foka által választhassuk az evangéliumi jót (vö. 1Pt 2,24). Ez a jó maga az Isten, aki az igazsághoz vezet minket, mely igazság szabaddá tesz (vö. Jn 8,32). II. János Pál pápa folytatja a „Szikla” tanítását: „*a lelkiismeret szabadsága soha nem az »igazságtól«, hanem mindig az »igazságban« való szabadság*”⁵. Ez az az igazság, amit Jézus Krisztus hirdet evangéliumában (vö. Jn 16,13). A tévedhetetlen tanítás védi a lelkiismeret szabadságát. Krisztus pedig biztosítja az Egyház tanításának tévedhetetlenségét⁶; és küldi is az Egyházat, hogy minden nemzedéknek hirdesse, amit kapott, és minden embert ennek az igazságnak tegyen tanítványává (vö. Mt 28,19).

Az erkölcsi nevelés kapcsán sok félreértéssel találkozhatunk. Vannak, akik kételkednek abban, hogy azt az igazságot, amiről az evangéliumok adnak tanúságot, meg lehet ismerni, és életre lehet váltani. Mások tévesen értelmezik, mit jelent szabadságra nevelni. Pl. úgy vélekednek, hogy a gyermeknevelés során nem szabad korlátozni vagy irányítani a természetes hajlamokat; engedni kell, hogy a gyermek szabadon kibontakozzon, és saját maga döntse el, milyen emberré akar válni. Ez a gondolkodásmód nagy HIBA, és komoly veszélynek teszi ki a reánk bízott lelket. Igaz, hogy az ember lelkiismerete mélyén ösztönösen „*egy olyan törvényt fedez föl, amelyet nem ő ad önmagának, hanem engedelmességgel tartozik iránta, s e törvény hangja [...] mindig arra szólítja, hogy szeresse és tegye a jót és kerülje a rosszat. [...] Isten ugyanis törvényt írt az emberi szívbe, s az iránta való engedelmességben áll az ember méltósága és szerinte ítéltetik meg.*”⁷ A mély belső hang teljesebb felismeréséhez azonban szükséges, hogy megismerjük az Egyház tanítását (katekézis szerepe), mert csak Isten tudja, mi a jó, amire teremtve vagyunk és a rossz, amit kerülnünk kell. E hang meghallására is tudatosan kell nevelni a családi élet hétköznapi „iskolájában”.

Kiindulásképpen néhány alapszabály:

1. Soha nem szabad rosszat tenni, jó cél érdekében sem!
2. „*Amit akartok, hogy veletek tegyenek az emberek, ti is tegyétek velük!*” (Mt 7,12)
3. Jézus parancsa mintát ad a szeretetre: úgy szeressük egymást, ahogyan Ő szeretett minket.

---

1 Vö. KEK 1745.

2 KEK 1738.

3 KEK 1739.

4 KEK 1740.

5 *Veritatis Splendor*, 64.

6 Vö. *Dignitatis Humanae*, 14.

7 *Gaudium et Spes*, 16.

(Vö. Jn 13,34)

4. A szeretet alaptörvénye megköveteli, hogy tiszteletben tartsuk a többi embert, és soha ne okozzuk erkölcsi botlásukat (vö. Róm 14,21). Az ebből fakadó cselekvés és viselkedés az egyetemes erkölcsi törvény alapja.

Az Egyház, mint fő nevelő és anya, megerősíti a nevelés korai elkezdésének fontosságát: „A lelkiismeret nevelése az egész emberi élet föladata. Az első évektől, kicsi gyermekkortól kezdve ébresztgeti az erkölcsi lelkiismeret által hordozott belső törvény megismerését és gyakorlatát. Az okos nevelés erényre tanít [...]. A lelkiismeret nevelése szabadságot ad és meghozza a szív békéjét.”⁸ Ez a szakasz az eddig átvett szempontok gyönyörű és tiszta összefoglalásaként szolgálhat.

Isten az embert a legtökéletesebb életre teremtette, és beléoltotta az igazság, a felelősség, a szabadság iránti vágyat, és ezek életünkbe való beépítésének képességét. Semmit nem sajnált tőlünk: nem szűk és kicsinyes boldogságra hív, hanem a legteljesebbre, melyet az ember befogadni képes. Nagylelkűen éltet, tanít, formál, gyógyít és közösségbe hív, hogy az általa kapott képességek mindaddig erősödjenek, amíg Jézus vágya valóra nem válik, aki azért jött, „*hogy életük legyen, és bőségben legyen*”. (Jn 10,10) A szülő is erre a nevelésre hivatott, hogy gyermekét a lehető legtökéletesebb életre nevelje, az Atya álma szerint.

Ezek után könnyen feltehetjük a kérdést: „*Mit tegyünk hát, emberek, testvérek?*” (ApCsel 2,37)

Gyakorlati javaslatok

A morális életre nevelés alapja tehát a szeretet. A szeretetnek sokféle kifejezési formája van. Itt most nem csupán a Gary Chapman által kidolgozott, jól ismert öt szeretetnyelvről⁹ van szó, hanem alapvető szükségletek felismeréséről, és azok kielégítéséről a nevelésben. Ezek:

1. **Figyelem:** nem idő, hanem minőség kérdése. Fontos, hogy minden családtag érezze, hogy méltó a figyelemre, és nem csupán akkor, amikor valamit rosszul csinál.
2. **Elfogadás:** érezze, hogy elfogadjuk az ő személyét. Nem kell olyannak lennie, mint más családtagnak! Egyedi, páratlan, és ezért tiszteletre méltó. Személye, gondolatai érdekelnek, nem csupán elvárásaink vannak felé.
3. **Megerősítés és elismerés:** ajándékait értékelni kell, szavainkkal megerősíteni. Sokszor könnyebb szidalmazni, mint dicsérni: gyorsabban vesszük észre a hibát, mint a jót. Gyakoroljuk a megerősítő szavakat, és használjuk bátran!
4. **Megköszönni, amikor valami jót tett, vagy elismerni, ha áldozatot hozott másokért.** Nem „természetes”, hogy erényesen viselkedik: lehet, hogy helyes magatartása küzdelmes döntés eredménye. A hála erőt és kedvet ad a további lépések megtételéhez. Ne hagyjuk a jót szó nélkül! Ne féljünk attól, hogy „elbízta magát”!
5. **A szeretet szívbeli kifejezése, gyengédség:** nem kell, hogy csöpögős és érzélgős legyen. Sok bizonytalanságot, feszültséget és szorongást fel tud oldani egy ölelés, hátba veregetés, vagy kézszorítás. De csak akkor, ha a kifejezés tisztelettel, őszinte és helyénvaló!
6. **Rend:** kell, hogy rend legyen körülöttünk. Nem káoszra, hanem a szépre, jóra, harmóniára lettünk teremtve. Ne féljünk tehát határokat szabni, melyek rendezhetik a közös életet, és

⁸ KEK 1784.

⁹ 1. Pozitív megerősítések / 2. Minőségi idő / 3. Ajándékok / 4. Szívességek / 5. Testi érintés

biztonságot adhatnak a családtagoknak! A lelki és erkölcsi rend kihat a külső rendre is; de ez az alapelv fordítva is alkalmazható!

7. **Fegyelmzés:** senki sem örül, ha hibáival kell szembesülnie, mégis a renchez tartozik az a biztonság is, hogy van, aki visszajelez, ha túllépünk egy határt. De ne azért jelezzünk vissza, mert a hibás viselkedés idegesít, hanem azért, mert segíteni akarunk annak, aki hibázott! Nem az ingerültség vagy annak a hiánya dönti el, mi mehet és mi nem, hanem morális elvek és törvények, melyek minden érzelmi állapotban érvényesek. Ezért ne az érzelmi állapotunk neveljen, hanem a helyes keresztény elvek!

8. **Következetesség, konkrét, tiszta elvárások:** az alapszabályokat világosan kell megfogalmazni, bevezetni, és következetesen kiállni mellettük! A szabályok és elvárások legyenek a különböző korúaknak megfelelőek, képességükhöz mértek! Így segíthetünk kialakítani a helyes mércét, amivel gyermekünk megállapíthatja, mi az, ami helyes, jó és illendő.

9. **Példamutatás:** Szükség van arra, hogy legyen, aki az értékeket hitelesen elénk éli.

A fenti szabályok alapot adnak az erkölcsi neveléshez. Mindegyik valamely emberi szükségletet tartja szem előtt. Ne várjuk el azonban, hogy gyermekünk mindegyiket nyíltan dicsérje! A gyermeknek, fiatalnak az a „dolga”, hogy az alapszabályokat próbára tegye, feszegesse és ellenálljon. Természetünk igényli a rendet, mégha lázadunk is minden korlátozottság ellen.

Az alapszabályokat világosan ki kell fejezni, és meg kell erősíteni! Fontos, hogy konkrét szabályok legyenek, és nem elvont elméleti fejtegetések. Pl. 1. Naponta be kell ágyazni, mielőtt elhagyjuk a szobánkat. 2. A takarításban mindenki rendszeresen részt vesz. 3. Mielőtt elmegyünk otthonról, elbúcsúzunk, és megmondjuk, mikor jövünk haza (azt be is tartjuk!) 4. Köszönünk, amikor hazaérünk, és érdeklődünk az otthoni eseményekről...

Ne csak akkor szólj, ha valami rosszat tettek, hanem inkább akkor, amikor helyesen viselkednek! Inkább jutalmazd a jót, mint büntesd a rosszat! Többet dicsérj, mint javíts! A szülők gyakran csak akkor szólnak, amikor már nagyon nem bírnak elviselni valamit. Ez nem jó módszer! Sem a szülő, sem a gyermek nem nyer vele. Nem a terror világát kell kialakítani, hanem a szeretet otthonát és a bizalom légkörét. Ha azt szeretnéd, hogy serdülő gyermeked bízjon benned, és problémáival merjen hozzád fordulni, akkor korán kell ezt a légkört megteremteni. A következő mondatok segítenek helyes önbizalmat kialakítani és meghozni a jó melletti döntéseket: „Bízunk benned!” „Képes vagy rá!” „Értékelem a becsületességedet!” „Látom az igyekezetedet!” „Nemes az igyekezeted!” „Szép az önuralmad!” „Brávó! Jó döntést hoztál!” „Viselkedésed példamutató volt. Gratulálok!” „Büszke vagyok rád!”... stb.

Nem jó, ha a kritikát túlzásba vesszük. A mellékelt kép mutatja, milyen rossz lehet (életkortól függetlenül) az állandó kritika! Lehet, hogy az illusztráció egy kicsit drasztikus, viszont az önbecsülés és önértékelés valóban úgy megsérülhet, hogy idősebb, felnőtt korban sem tud helyreállni. Az érthetetlen kritika ennél is károsabb: amikor a fiatal nem érti, mit tett rosszul. Ha nem érti, mi a sértés tárgya, honnan tudhatná, hogy mit és hogyan kell kijavítani ahhoz, hogy jobb legyen? Nagyon fontos tehát, hogy konkrétan mutassunk rá a hibára (amennyiben lehet, indulat nélkül), és nevezzük meg, hogy mi lett volna a helyes magatartás. Azt is fontos értenie, hogy miért volt rossz, amit annak nevezünk, és miért helyes az, amit javasolunk; más szóval magyarázzuk el, hogy milyen értékek kerültek veszélybe, és hogyan lehetne azokért jobban kiállni!

Hogyan tanítsunk?

Türelmesen, szeretetteljesen, egyszerűen, állandóan, pozitívan, világos fogalmakkal, iránymutatóan (mit csináljon, nem pedig mit ne), következetesen, hitelesen, hithűen, finoman. A tanteremben is érvényesek ezek az erkölcsi alapelvek, hát még otthon, hiszen az az első iskola, ahova – születése révén – gyermekünk „beiratkozott”. Ha tisztelet veszi körül, akkor tud fejlődni, erősödni és érlelődni. Fenyegető, szemrehányó, hibát kereső, rideg és feszült légkörben jóval nehezebb fejlődni. Sérülést viszont annál könnyebb okozni, ami aztán kicsapongó, erőszakos viselkedésbe torkollhat.

Milyen rendszerrel?

Két lehetőség van: 1. alkalmyszerűen beszélünk az erkölcsi tanításokról, vagy 2. valami rendszert alakítunk ki, és tervszerűen vesszük át a parancsolatokat és Jézus főbb tanításait, illetve a társadalmi tanításokat. Mind a kettőnek van előnye és hátránya.

1. Az első (alkalmankénti) módszer azt kívánja, hogy mindig állj készen a tanításra, és ismerd fel a kínálkozó alkalmakat. A téma lehet valamely aktuális vita tárgya, előkerülhet TV-nézés, számítógép használat kapcsán stb. Például: zsebpénz kezelése, öltözködés, beszédstílus, külső kapcsolatok, tisztelet kifejezése a rokonok felé, ígéret betartása, felelősség kezelése, vallásos gyakorlatok (ima, templomba járás, szentgyónás, hittan), a liturgikus év szokásai, randevúzás, lányok-fiúk kapcsolata, érzelmek kezelése, szerelem, az együttélés példája, szexualitás, igazmondás, önzés, lustaság, kényelemszeretet, munka elkerülése stb.

Jó ezekre előre felkészülni, és tanulmányozni az Egyház tanítását – ami mindig Isten szándékát hordozza.

2. A második a rendszerezett módszer. Előre kijelölünk egy olyan időpontot, amit aztán rendszeressé lehet tenni, s be lehet tartani. Erre az alkalomra előre készülhetünk. Lehet, hogy csak egy vagy két témát veszünk át egyszerre. Kezdhethünk egy provokatív mondattal.

Segítségül néhány példa ehhez a módszerhez:

- A) Manapság elterjedt és elfogadott dolog a csalás. Sokan gondolják, hogy a sikeres vizsga érdekében lehet puskázni! Erkölcsileg nem is olyan nagy baj!
- B) *„Lopás az is, ha olyan tárgyakat használunk, amelyekre nincs komoly szükségünk. A természet napról-napra épp eleget ad mindennapi szükségleteinkre – és nem többet az elégnél. Mindazt el kell hagyni, ami több az elégnél.”* (Gandhi)
- C) Kínosnak érezzük, ha nem úgy öltözünk, ahogy a mai divat diktálja, még akkor is, ha az öltözet igencsak kihívó, vagy akár erőszakos szimbólumokkal díszített. Senki sem veszi komolyan, gondolván, hogy vagány dolog, semmi több. Sokkal jobb belesimulni a társadalomba, mint kilógni a sorból.

Mit gondol a család erről? Mit nyerünk azzal, ha engedünk a környezetünk nyomásának? S mit veszítünk, ha így teszünk? Az adott erkölcsi témának mi az értéke, hogyan őrizzük azt meg, és mi fenyegetheti azt az értéket a hétköznapi életben? Isten vajon mit gondol erről? Milyen törvényt adott, hogy segítsen jól dönteni? Mi annak a törvénynek az értelme?

Ha már idősebbek a gyerekek, akkor készíthetünk egy dobozt, amibe aztán bárki bedobhatja kis papíron az őt éppen foglalkoztató erkölcsi dilemmákat, etikai kérdéseket. Amikor a család összeül, akkor e doboz tartalma határozhatja meg, milyen témákról essen szó. Felkészültnek kell

lenni, hogy ekkor ne moralizáljunk (prédikáló, megszégyenítő mondatok), hanem világos és elvszerű magyarázatokkal fejtsük ki a tanítást! Fontos, hogy készek legyünk saját álláspontunk, életvitelünk felülvizsgálatára! Kamasz gyermekeink szembesíthetnek saját megalkuvásainkkal, hiteltelenségünkkel. Ismerjük el gyengeségünket, ugyanakkor képviseljük továbbra is szilárdan az elvek helyességét vagy érvényességét, még ha mi is csak törekszünk feléjük!

A fent említett morális dilemmákat szerepjátékként is fel lehet dolgozni, ahol a szülő vállalja a gyermek /kamasz szerepét, ő pedig a nevelő szerepet. Figyeljünk az érveléseire!

Gondolatok az imádsághoz

A szabadsággal kapcsolatos idézetek alapján állíthatjuk össze a záró imát:

1Kor 6,12; 1Kor 8,9; Jn 8,36; Gal 5,13; Mt 5

AZ ALAPSZABÁLYOK KAPCSOLATA A CSALÁDSZÜKSÉGLETEIVEL ÉS ISTEN PEDAGÓGIÁJÁVAL

Írd be a táblázatba, hogy az adott alapszabály mely emberi szükséglet(ek)et érinti, majd fogalmaz meg egy ezzel kapcsolatos konkrét példát, amikor Isten nevelt, vezetett!

ALAPSZABÁLY:	ÉRINTETT SZÜKSÉGLET	ISTEN MINT NEVELŐ HOGYAN KEZELTE
Figyelem		
Elfogadás		
Megerősítés és elismerés		
Köszönet kifejezése		
A szeretet szívbeli kifejezése, gyengédség		
Rend		
Fegyelmezés		
Következetesség, konkrét, tisztá elvárások		
Példamutatás		